

1

OPPSUMMERING AV SCENARIOPROSESS

Dokumentasjon og resultater

PERSPEKTIV 2050
Scenarier for Jæren

PERSPEKTIV 2050

Innenfor rammen av prosjektet Perspektiv 2050 har det høsten 2018 vært gjennomført en scenarioprosess til støtte for revideringen av regionalplanen for Jæren. Prosjektet har munnet ut i tre scenarioer som utforsker utviklingen på Jæren mot 2050.

Prosjektet er iverksatt av regionalplanavdelingen i Rogaland fylkeskommune, med støtte fra Greater Stavanger, Grønn By og Næringsforeningen i Stavanger-regionen.

Prosjektet har vært ledet av Rodeo arkitekter, Dietz Foresight og Smith Wergeland kulturbyrå. Denne rapporten er en av fire, og er forfattet av Dietz Foresight og Rodeo arkitekter.

Rapporten oppsummerer de viktigste resultatene fra scenarioprosessen. I tillegg til scenarioene inneholder rapporten råd og anbefalinger om veien videre. Prosessen har vært basert på medvirkning fra en rekke regionale aktører hentet fra administrasjon, politikk, næringsliv og organisasjonsliv. Ungdommen har også vært representert.

Prosjektet har resultert i fire rapporter:

1. Oppsummering av scenarioprosess: dokumentasjon og resultater
2. En historie for fremtiden: Jæren i et kultur- og planhistorisk perspektiv
3. Statistiske horisonter: Visuelle analyser, statistikk og data
4. Syntese: Fra scenarioer til regionalplan

Kontaktpersoner: Jan Dietz, Anders Ese og Hilde Gunn Bjelde (RFK)

Bildematerialet i rapportene er forfatterens egne bilder fra scenarioverkstedene, bilder hentet fra Rogaland fylkeskommunes bildearkiv og bilder med bruksrettigheter. Illustrasjonsbildene for de tre fremtidsscenarioene (Rogaland City, Hundre tettsteder og Vegg i vegg) er hentet fra ulike kilder på nettet.

Innhold

Innledning	4
Om scenarioprosessen	5
Dybdeintervjuer med ressurspersoner	7
Tre scenarioer om Jæren	9
Overraskelser og trendbrudd	22
Scenariogruppens råd og anbefalinger	24
Konsulentenes råd om oppfølgingen	28
Vedlegg	
- Deltagere i scenariogruppen	31
- Oppstartsmøte og DTD-intervjuer	32
- "Black Swans" (jokere)	35
- Oversikt over råd og anbefalinger	36

Innledning

Formål og begrunnelse

Perspektiv 2050 handler om å identifisere langsiktige utviklingsmuligheter, målsetninger og strategier for Jæren. Prosjektet inngår i kunnskapsunderlaget for revidering av den regionale planen for Jæren.

Et hovedgrep i prosjektet har vært utviklingen av scenarioer (fremtidsbilder) for Jæren. Scenarioene, som er blitt laget av en bredt sammensatt scenariogruppe, viser hvordan Jæren vil kunne se ut i 2050.

Scenariogruppen har brukt scenarioene til å komme med råd og anbefalinger med tanke på revideringen av regionalplanen for Jæren.

Den dypere hensikten har vært å bidra til en felles forståelse av «det store bildet» for regionen. Tanken har vært å få frem nye perspektiver på hva som kan gjøres for å utvikle Jæren som region. Et annet motiv har vært å skape interesse og engasjement rundt regionalplanen,

som ofte er et emne for spesialister. Scenarioprosessen har vært en arena for medvirkning og strategisk dialog, og det har vært et selvstendig poeng å styrke nettverkene og viljen til samhandling på Jæren i årene som kommer.

Organisering av prosjektet

Arbeidet med scenarioene er blitt organisert gjennom en prosjektgruppe nedsatt av Rogaland fylkeskommune ledet av Hilde Gunn Bjelde og Gareth Philip Doolan (prosjektleder). Scenarioprosessen er blitt fasilitert av Jan Dietz (prosessleder, Dietz Foresight) med støtte fra Anders Ese (Rodeo arkitekter). Prosjektgruppen har ellers bestått av Ida Zeline Lien, (prosjektleder, Rodeo arkitekter), Ingrid Roalsø (Rodeo arkitekter) og Even Smith Wergeland (SWK).

Rogaland fylkeskommune har fått faglig og annen støtte fra Greater Stavanger, Næringsforeningen i Stavanger-regionen og Grønn By.

Om scenarioprosessen

Nærmere om medvirkningen

Scenariogruppen har bestått av ca. 45 ressurspersoner hentet fra hele Jæren (se eget vedlegg for oversikt). Det har vært viktig å sette sammen en allsidig gruppe med erfaring fra næringslivet, forvaltningen, politikken og ulike deler av samfunnslivet. Deltagerne er blitt invitert til å tenke åpent, helhetlig og langsiktig. Gruppen har hatt en balansert sammensetning, med representanter fra alle berørte kommuner. NB: Deltagerne har vært med i kraft av egen kompetanse og erfaring. Ingen har møtt med bundet mandat.

For å sikre flyt i arbeidet, læring og forankring, har kontinuitet i deltagelsen vært et mål. Det har lyktes godt, idet det store flertall av deltagerne har vært med på enten tre eller to verksteder.

Scenariogruppen har fått i oppgave å være «tenketank» for Jæren. Scenariogrubbens medlemmer er blitt bedt om å bidra til kunnskapsgrunnlaget for regionalplanen. Deltagerne har delt sin erfaringsbaserte kunnskap om regionale forhold og har samtidig utviklet ny innsikt i muligheter og utfordringer. Scenarioene har bl.a. vært et verktøy for å teste antagelser om samfunnsutviklingen på Jæren. Scenariogruppen har hatt mandat til å gi

selvstendige råd om hvordan regionalplanen bør utformes og følges opp.

Oversikt over etappene i scenarioprosessen

Perspektiv 2050 og planene for scenarioprosessen ble presentert på det forberedende verkstedet i Stavanger 14. juni.

Høsten 2018 ble det gjennomført en medvirkningsbasert scenarioprosess bestående av tre tematisk sammenhengende heldagsmøter:

- WS1: Trender og drivkrefter - 10. september 2018 (Rosenkildehuset)
- WS2: Scenarier - 17. oktober 2018 (Stavanger konserthus)
- WS3: Strategiske anbefalinger - 8. november 2018 (Stavanger konserthus)

Møtene er alle blitt arrangert i verkstedformat, der forutsetningen er at alle deltagere bidrar aktivt. Deltagerne er blitt inndelt i mindre grupper som er blitt satt til å løse konkrete oppgaver. Arbeidsformen har vært fasilitert dialog og idéutvikling.

Hva er scenarier?

Hvordan Jæren og verden ser ut i 2050, er ingen gitt å vite. Den regionale virkeligheten er allerede i utgangspunktet sammensatt og vanskelig å overskue, og det er ikke mulig å forutsi hva de neste 30 årene vil bringe. Utviklingen i omverdenen går stadig raskere - politisk, økonomisk og teknologisk. Det regionale Norge er i støpeskjeen, i det minste administrativt. Mye ligger selvfølgelig fast, men for samfunnsplanleggingen åpner det seg antagelig flere dører og fallgruver enn før. Med et tidsperspektiv på 30 år kommer prognoser og fremskrivninger til kort.

Det er nødvendig å løfte diskusjonen opp på et strategisk nivå. Scenarioene er nettopp en hjelp til å fange inn det essensielle, til å forstå det store bildet. Scenarioer (fremtidsbilder) er et verktøy for å kunne få et bedre grep om en usikker, uoversiktlig utvikling.¹ Ved hjelp av scenarioer er det mulig å systematisere eksisterende kunnskap om utviklingen og gå dypere inn i den strategisk relevante usikkerheten. Logiske, gjennomarbeidede scenarioer får viktige årsakssammenhenger opp i dagen. Ved å skissere tre ulike tilstander i 2050, kaster scenarioene samtidig lys over dagens situasjon og vår nåværende forståelse av utfordringene. Scenarioene blir et speil for nåtiden og en tilskyndelse til kritisk refleksjon om våre egne antagelser.

I prosessen har vi brukt klassisk scenariometodikk i tradisjonen fra Shell, GBN (Global Business Network)

¹ Scenarioer (fremtidsbilder) er fortellinger om hvordan et samfunn eller et marked kan se ut i morgen og utviklingen som har ledet dit (definisjon).

og SRI (Stanford Research Institute).² Vi har utviklet s.k. eksplorative (utforskende) scenarioer. Utforskende scenarioer beskriver *mulige* snarere enn *ønskelige* eller sannsynlige fremtider. Grunntanken er at det er klokt å undersøke hvordan verden reelt sett kan bli før man trekker konklusjoner om hvordan den bør bli.

Scenarioene for Jæren er relativt enkle i formen. De tre scenarioene - Rogaland City, Hundre tettsteder og Vegg i vegg - bygger alle på en grunnleggende idé som har vidtgående implikasjoner. Hvert scenario har sin egen indre logikk og dynamikk. I tillegg til forklarende undertekst er hvert scenario utstyrt med tabeller og figurer som viser hva som kan tenkes å skje med bebyggelsen og infrastrukturen på Jæren og som spesifiserer hvordan endringene vil kunne påvirke innsatsområdene i planprogrammet.

Det er verdt å understreke at scenarioene for Jæren ikke må leses som prognoser og spådommer. Målet er ikke å få rett i 2050, men å tenke klokere nå. Scenarioene må heller ikke oppfattes som visjoner eller strategier. Scenarioene setter ord på hvordan det faktisk kan komme til å gå for Jæren, uavhengig av hva hver enkelt av oss mener er riktig eller ønskelig.

Scenarioene representerer kontraster. De setter bevisst ting på spissen. Slik kan scenarioene få oss til å tenke noen nye og kanskje ubehagelige tanker og dessuten prøve å tenke disse tankene til bunns. På den måten kan scenariodiskusjonene åpne for nye erkjennelser og stimulere til langsiktig, helhetlig tenkning om regionen.

² For en innføring i scenariometodikk på norsk, se Lær av fremtiden. Norske organisasjoners erfaringer med scenariobasert strateg utvikling (red. Per Espen Stoknes og Frede Hermansen), Gyldendal Akademisk, Oslo 2004/2010. For omtale av medvirkningsbaserte scenarioprosesser, se også dietzforesight.no

Dybdeintervjuer med ressurspersoner

Som et ledd i prosessen har fasilitatoren også gjennomført dybdeintervjuer med 13 utvalgte ressurspersoner, alle med inngående kjennskap til Jæren.³ Hensikten med intervjuene har vært å sirkle inn viktige problemstillinger og kartlegge synspunkter på den eksisterende regionalplanen, den regionale samhandlingen på Jæren og langsiktige utfordringer. Samtalene har gitt et godt innblikk i hvordan mulighetsrommet oppfattes. Innsikter fra samtalene har vært til stor nytte i planleggingen og gjennomføringen av scenarioprosessen.

Vi vil her trekke frem fem hovedpoenger fra samtalene:

Langsiktig grense for landbruk fortsatt viktig

Det er bred enighet om at regionalplanen (fylkesdelplanen) har hatt en grunnleggende positiv funksjon ved å etablere en langsiktig grense for

³ I alfabetisk rekkefølge: Alexandria Algard, Kristin Barvik, Rune Bertelsen, Christine Sagen Helgø, Janne Johnsen, Patrick Langeland, Sissel Leire, Ingrid Nordbø, Sander Olsen, Anne Merethe Skogland, Jonas Skrettingland, Ragnar Tveterås og Stanley Wirak.

landbruket. Denne grensen er i høy grad blitt respektert, til tross for skiftende krav og politiske omstendigheter. Jordvernet bør være en bærebjelke også i den nye reviderte regionalplanen. Gitt at grensen er under press, og gitt at det er mye av Norges mest verdifulle matjord som gradvis forsvinner, er det nødvendig å tenke gjennom hvordan vernet kan styrkes.

Trenger samlet byutvikling og bevisst urbanisering

Regionen har vært preget av sterk vekst de siste førti årene. Utbyggingen av Jæren har skjedd rykkevis og uten noen større plan. Kommunene har, slik man kunne forvente, i første rekke vært opptatt av egne byer og tettsteder. Det har ikke funnes en regional bypolitikk eller en samlet tilnærming til byutvikling. Resultatet er hva mange vil kalle en relativt bevisstløs urbanisering, der skillet mellom by og land er blitt utydelig, og der flere byer og områder sliter med uklar identitet.

Regionalplanen har hatt minimal betydning for hvordan veksten har artet seg; rettere sagt, planen har vært mer opptatt av detaljregulering enn av å fremme en forståelse

av urbane kvaliteter og byenes betydning. Flere av intervjuobjektene mener byutvikling og urbanisering må settes høyere på agendaen og at regionalplanen må brukes til å heve bevisstheten om og kompetansen på byutvikling, inkl. samspillet mellom by og land.

Motsetningene mellom Sandnes og Stavanger må ta slutt

Omtrent alle som er blitt intervjuet, er bekymret over utviklingen i forholdet mellom de to store byene Stavanger og Sandnes. Det finnes ulike forklaringer på hvorfor spenningene finnes og hva som har skjedd de siste par årene. Noe er historisk betinget, annet kan være personavhengig. Byene er forskjellige, og det vil selvfølgelig finnes ulike og til dels motstridende interesser og ambisjoner. Ikke desto mindre viser samtalerne at rivaliseringen oppfattes som en hemske for utviklingen ikke bare i de to byene, men for Jæren som helhet. Rivaliseringen tar oppmerksomheten vekk fra de store utviklingsspørsmålene i regionen.

Når de to store byene ikke kan trekke i lag i viktige saker, blir det også vanskelig å mobilisere de mindre kommunene til felles innsats for regionen. Stavanger og Sandnes utgjør i virkeligheten et felles storbybelte, uten at politikken og planleggingen henger med (se også neste punkt).

- **Kollektivtransporten må prioriteres**

Jæren sliter med en ufullstendig, ufullendt offentlig infrastruktur og kollektivtransport. Bilen har fått sette premissene i en årrekke. Jernbanen har aldri fått dobbeltspor sør for Sandnes, og bybanen mellom Stavanger og Sandnes er aldri blitt en realitet. Bussforbindelsene regnes av flere som dårlige og upålitelige. Alt dette betyr at regionen henger dårligere sammen enn den burde og at den daglige transporten for mange innbyggere blir tung, dyr og stressende. Den nye regionalplanen må løfte frem behovet for nye løsninger for kollektivtransporten. En av forutsetningene ser ut til å være at areal- og transportplanleggingen i sterkere grad sees i sammenheng.

Regionalplanen må også inneholde nye positive mål

Så å si alle ressurspersoner er opptatt av at regionalplanen bør inneholde nye, positivt formulerte mål. Dagens regionalplan avgrensner og begrenser: Det viktigste er å unngå feil. Samtidig er det et gap eller misforhold mellom på den ene siden ganske overordnede målsetninger og på den andre siden svært detaljerte bestemmelser om størrelsen på utearealer m.v. Det er vanskelig å treffe en god balanse mellom forutsigbarhet og fleksibilitet.

Det later til å være konsensus om at regionalplanen burde ha en mer overordnet, strategisk karakter. Grensen mellom fylkesregional styring og kommunal selvbestemmelse bør trolig gås opp på nytt. Som en del av det hele bør man også tenke nøye gjennom hvilke krav rollen som utviklingaktør stiller i en tid med raskere endring. Flere ønsker altså at regionalplanen skal få et positivt fortegn. Her vil det bl.a. være mulig å trekke vekslers på rådene og anbefalingene som ble formulert på WS3.

Viktigste forhold fra intervju

Tre scenarier om Jæren

Innledning

I løpet av høsten 2018 ble det arrangert en scenarioprosess bestående av tre verksteder (workshops). Under følger en oversikt over tema og opplegg på hvert av verkstedene:

WS1: Trender og drivkrefter

Hovedoppgaven på det første verkstedet var å legge grunnlaget for utformingen av scenarioene. Gruppene identifiserte sikre og usikre drivkrefter som påvirker samfunnsutviklingen og næringsutviklingen på Jæren mot 2050. Formålet var å kartlegge og analysere de mest interessante trendene og drivkreftene, for deretter å definere de aller viktigste drivkreftene. Deltagerne diskuterte også de lange linjer i utviklingen på Jæren og hva som ser ut til å være de fundamentale endringsbehovene i regionen.

WS2: Scenarier

På det neste verkstedet jobbet deltagerne med å utvikle et sett med spennende scenarier om Jæren, basert på skisser som var utarbeidet på forhånd. Innholdet i de tre scenarioene ble utdypet og nyansert. Deretter drøftet deltagerne hva de ulike fremtidene vil kunne bety for de seks innsatsområdene i planprogrammet (varige naturressurser, konkurransekraft, enklere hverdag, levende sentrumsområder, livskraftige nabolag og regionalt samarbeid) og ulike deler av Jæren (urbane kommuner, kommuner med urbane tettsteder og kommuner med tettsteder og spredt bebyggelse). Tanken var å konkretisere mulige endringer i rammebetingelsene og hva disse vil innebære.

WS3: Strategiske anbefalinger

Oppdraget på det siste verkstedet var å undersøke handlingsrommet, i den hensikt å gi råd om den fremtidige bruken av regionalplanen og samhandlingen i regionen. Hva må regionen gjøre annerledes? Hvilke valg står vi overfor? Hva må vi definitivt unngå? For å strekke tanken ytterligere, ble gruppene utfordret til å finne «Black Swans» (jokere), dvs. hendelser og fenomener som i utgangspunktet virker usannsynlige, men som vil ha enorm betydning dersom de inntreffer. På bakgrunn av diskusjonene om scenarioer og «Black

Swans» diskuterte scenariogruppen fremtidsrettede mål for regionen, og deltagerne kom også med synspunkter på hvordan den regionale samhandlingen kan forbedres.

Det er laget tre radikalt forskjellige scenarioer som beskriver hvordan Jæren kan se ut i 2050: Rogaland City, Hundre tettsteder og Vegg i vegg. Scenarioene bygger på to avgjørende usikkerhetsdimensjoner (se usikkerhetsakser på neste side).

“Bærekraftsperspektiv vil ha stor betydning for utviklingen fremover. Her har vår region store, naturgitte fortrinn. Men det vil kreve at mange må omstille seg.”

“De ulike områdene i regionene, både distriktene og sentrale områder, må forstå hverandres roller og bygge opp om hverandre.”

Usikkerhetsakser

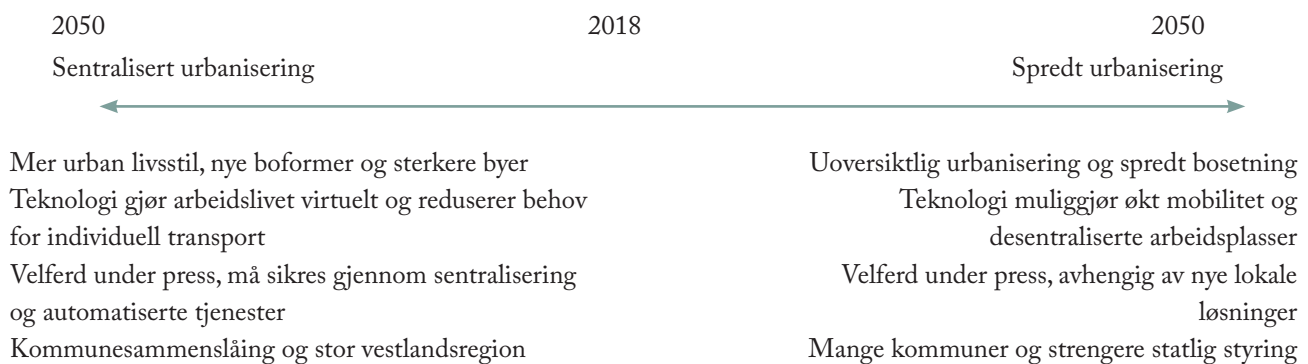
Olje og gass

Vil O&G fortsatt gi grunnlag for sysselsetting og vekst?

Urbanisering

Hva slags type urbanisering vil Jæren bli preget av?

Aksekors

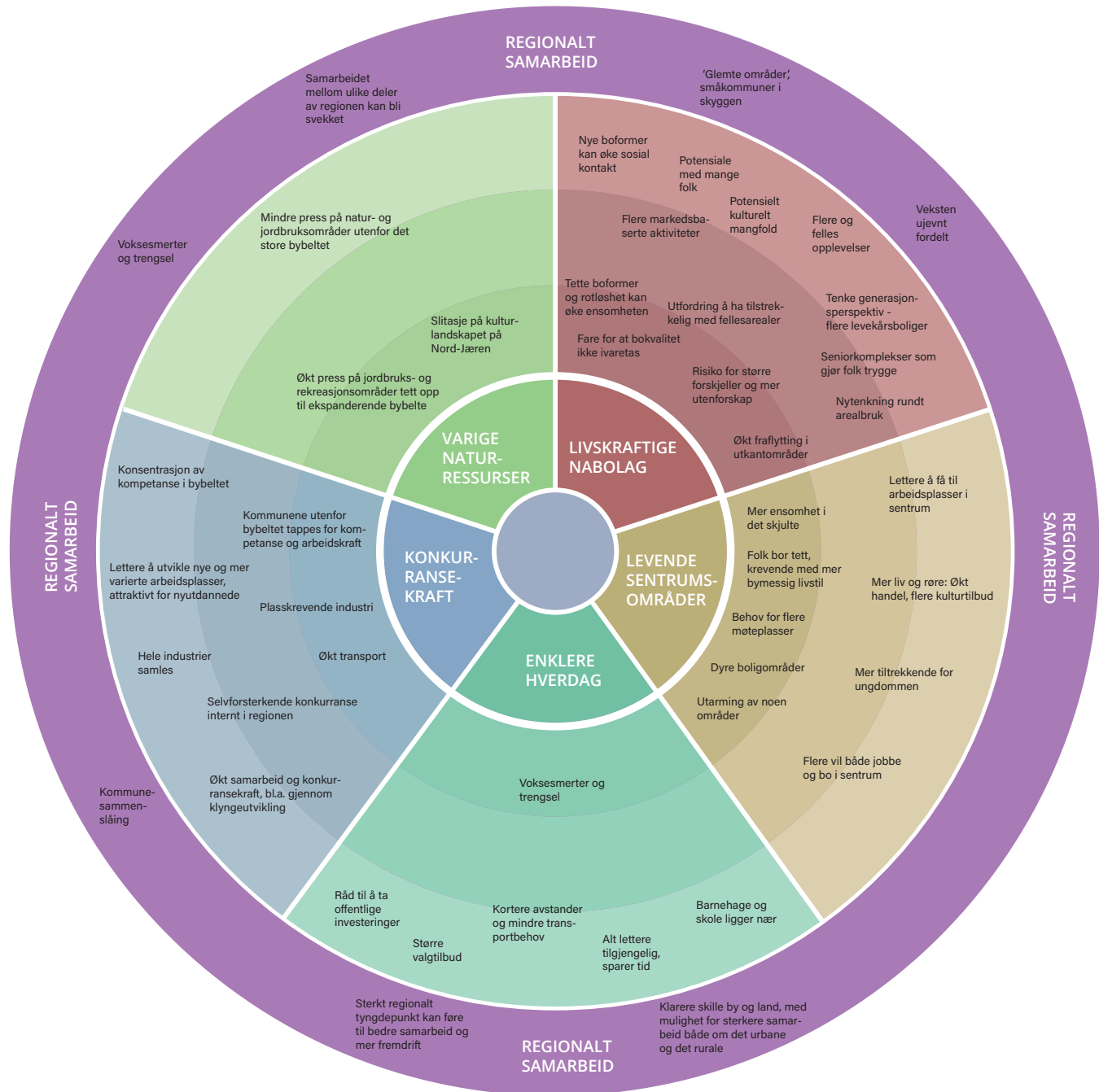
Rogaland City

Dette er historien om hvordan oljeveksten fortsetter og hvordan mesteparten av befolkningen på Jæren flytter til det store bybeltet

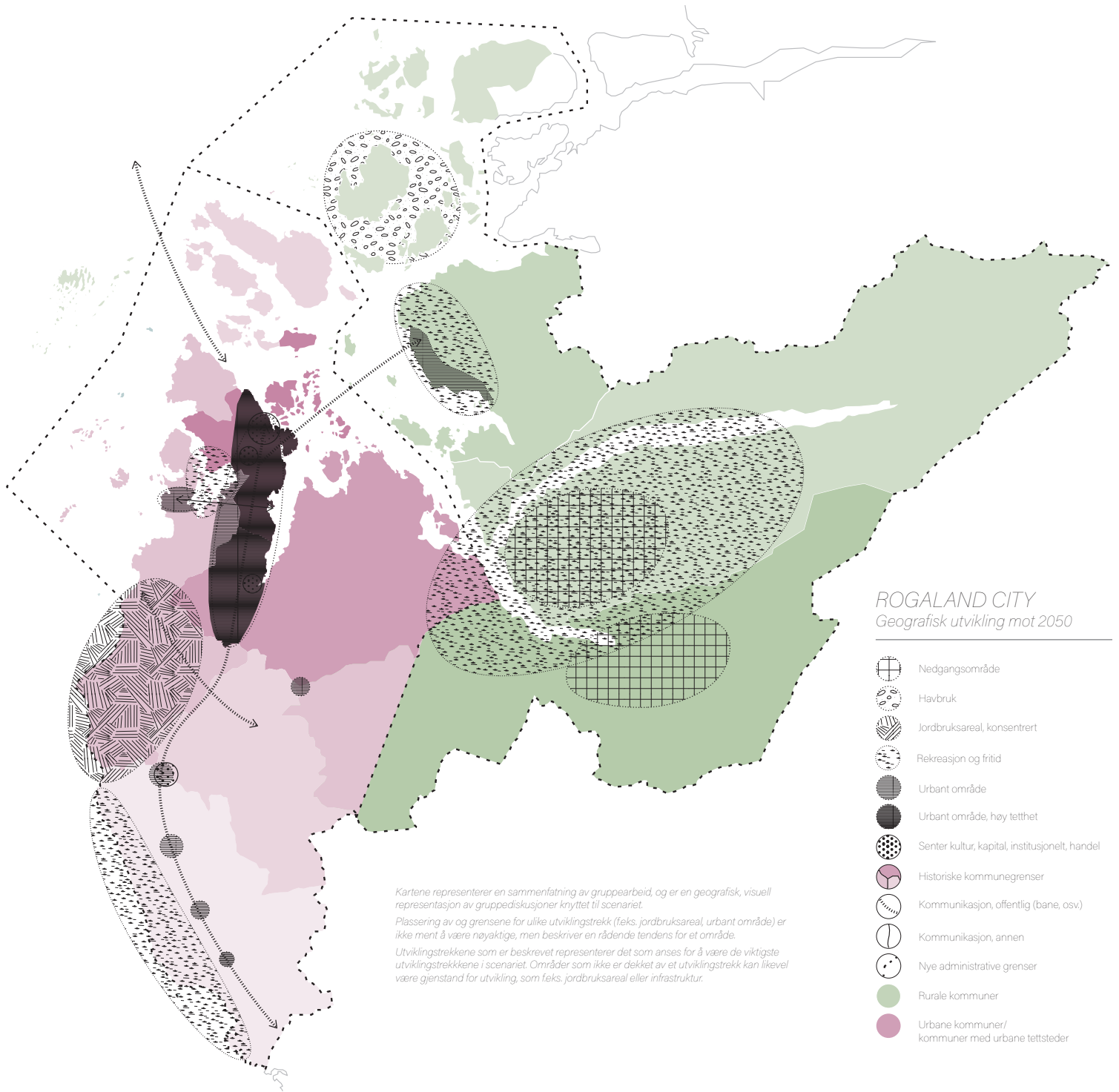
- O&G blir renere og gir fortsatt grunnlag for vekst i regionen
- Ny teknologi reduserer sysselsetningen i leverandørindustrien, maritime næringer og landbruket, men skaper muligheter innenfor kultur og service
- Det store bybeltet vokser kraftig - både nordmenn, innvandrere og et voksende antall klimaflyktninger vil bo urbant
- Rikdom, men også større sosiale forskjeller i storbyen
- De som har råd, bor gjerne på hytter og gårder i helgene
- Restriksjoner på biltransport p.g.a. lokalt/regionalt trafikkaos
- Rogaland City bestemmer dagsordenen i regionen, og den nye Vestlandsregionen administrerer velferden
- Anspent forhold mellom Nord-Jæren og Sør-Jæren
- Politikk preges av populisme og kortsiktighet
- Grunnleggende miljø- og klimautfordringer oppleves ikke som akutte - er først og fremst et ansvar for andre land og nye generasjoner

Hva Rogaland City vil kunne bety for de seks innsatsområdene i planprogrammet

Hva Rogaland City vil kunne bety for ulike geografiske områder

Hundre tettsteder

Dette er historien om hvordan Jæren blir et sammensatt nettverk av veier, kjøpesentre, treningsstudioer og boligutvikling i små og store tettsteder.

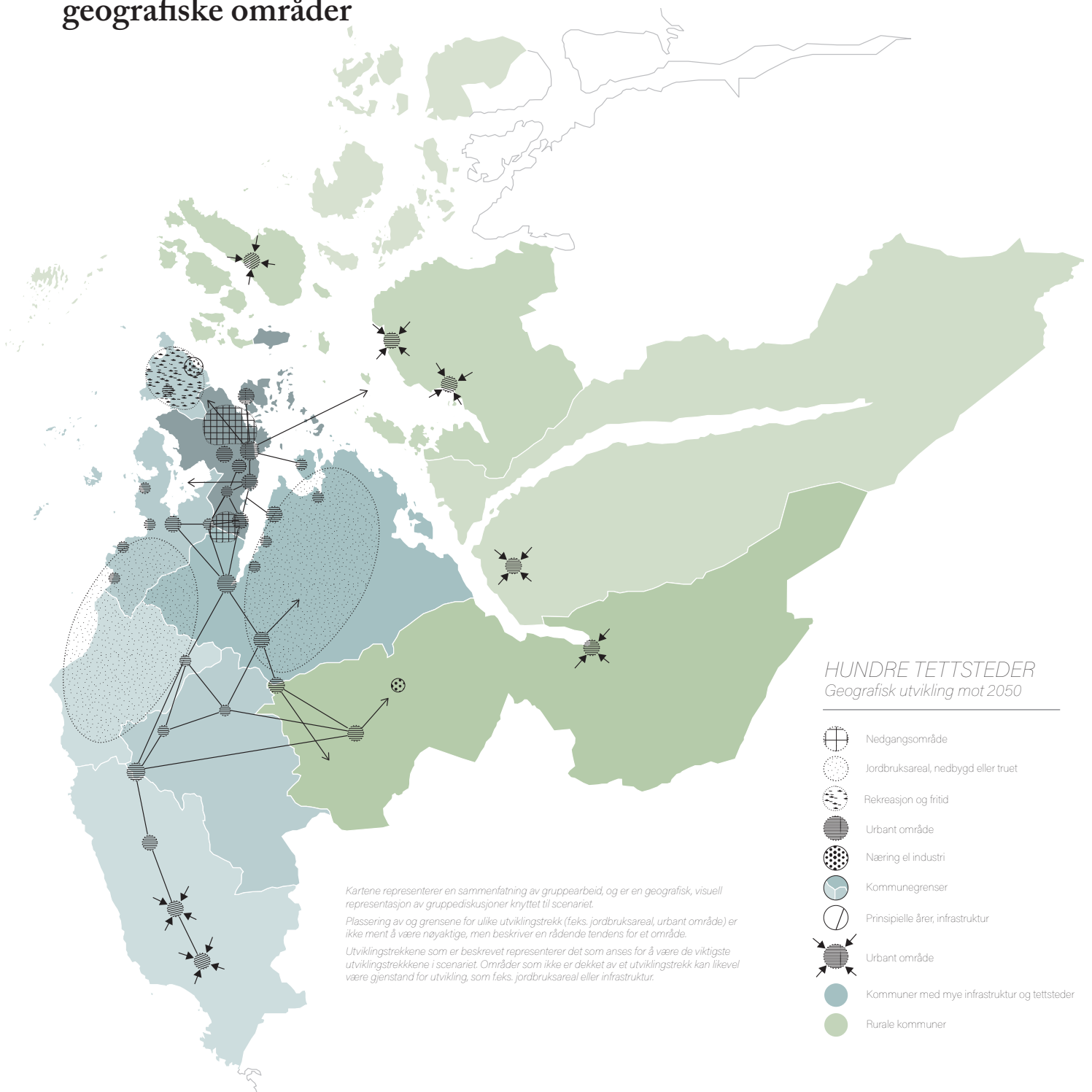
- Oljepenger sikrer kjøpekraft og kjøpelyst, men bremser virkestrangen
- Teknologiske nyvinninger og nye eierformer gjør persontransporten billigere
- Stordata og maskinlæring fortrenger samfunnsplanlegging og kommer istedenfor ny infrastruktur
- Befolkningen vokser, og alle tettsteder prøver å bli urbane på én gang
- Nesten alle kan jobbe hjemmefra, og det oppstår en del småindustri
- Matjorden må vike plass for arealkrevende kjøpesentre og veier
- Konkurransen mellom byene og tettstedene - Stavanger fraflyttingstruet
- Mange tilbringer tiden hjemme med streaming o.l.
- Kommunene prøver å aktivisere befolkningen gjennom omfattende helse- og rekreasjonstjenester og fysiske sosiale nettverk
- Miljø- og klimautfordringene tas opp av enkelte tettsteder («grønne landsbyer»), men ikke på regionalt eller nasjonalt nivå
- Det tradisjonelle lokaldemokratiet forvitrer - teknokratene bestemmer

Hva Hundre tettsteder vil kunne bety for de seks innsatsområdene i planprogrammet

Hva Hundre tettsteder vil kunne bety for ulike geografiske områder

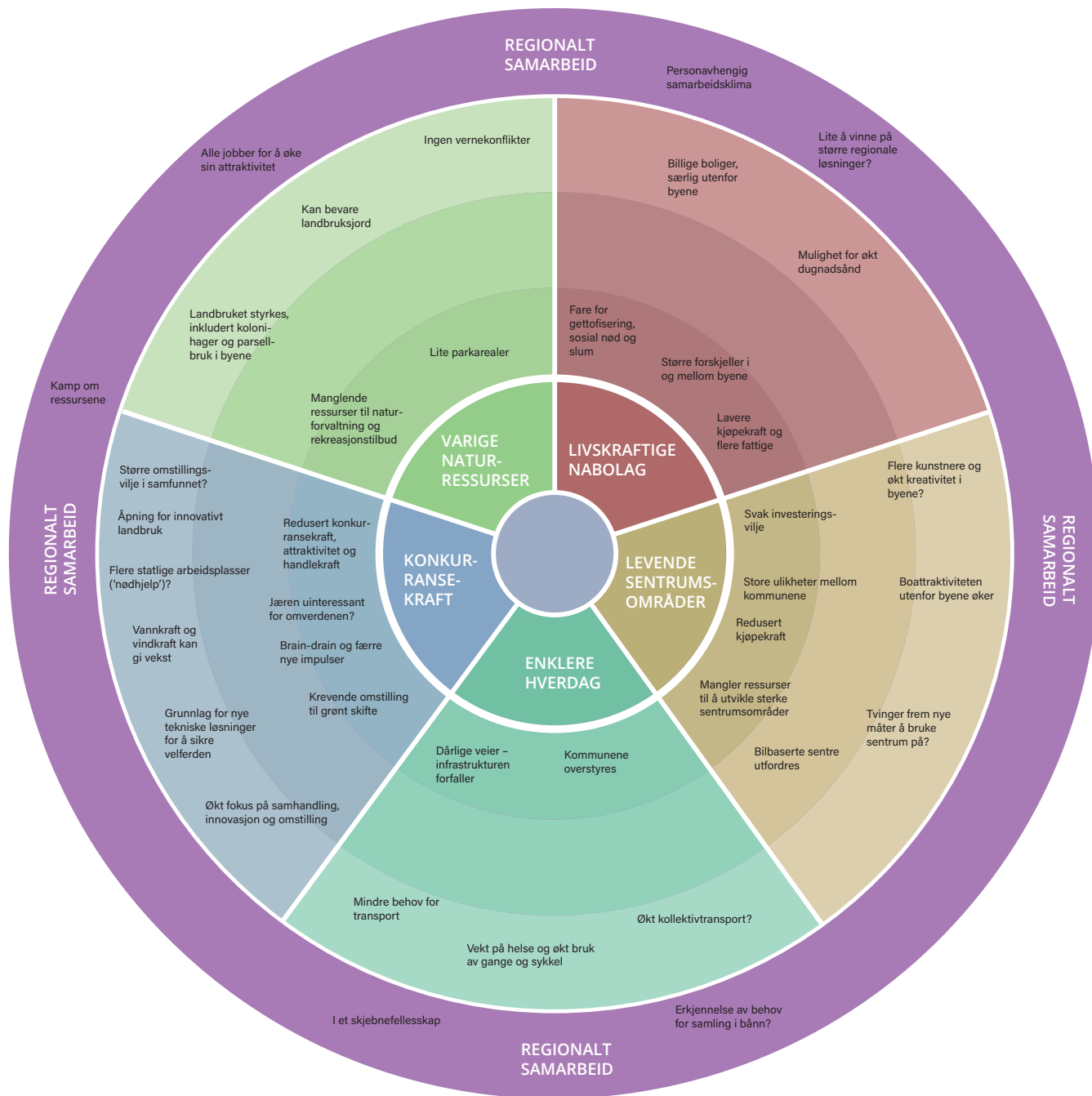
Vegg i Vegg

Dette er historien om et Jæren preget av trangere tider og omstilling, hvor innbyggerne bor konsentrert, bokstavelig talt «vegg i vegg».

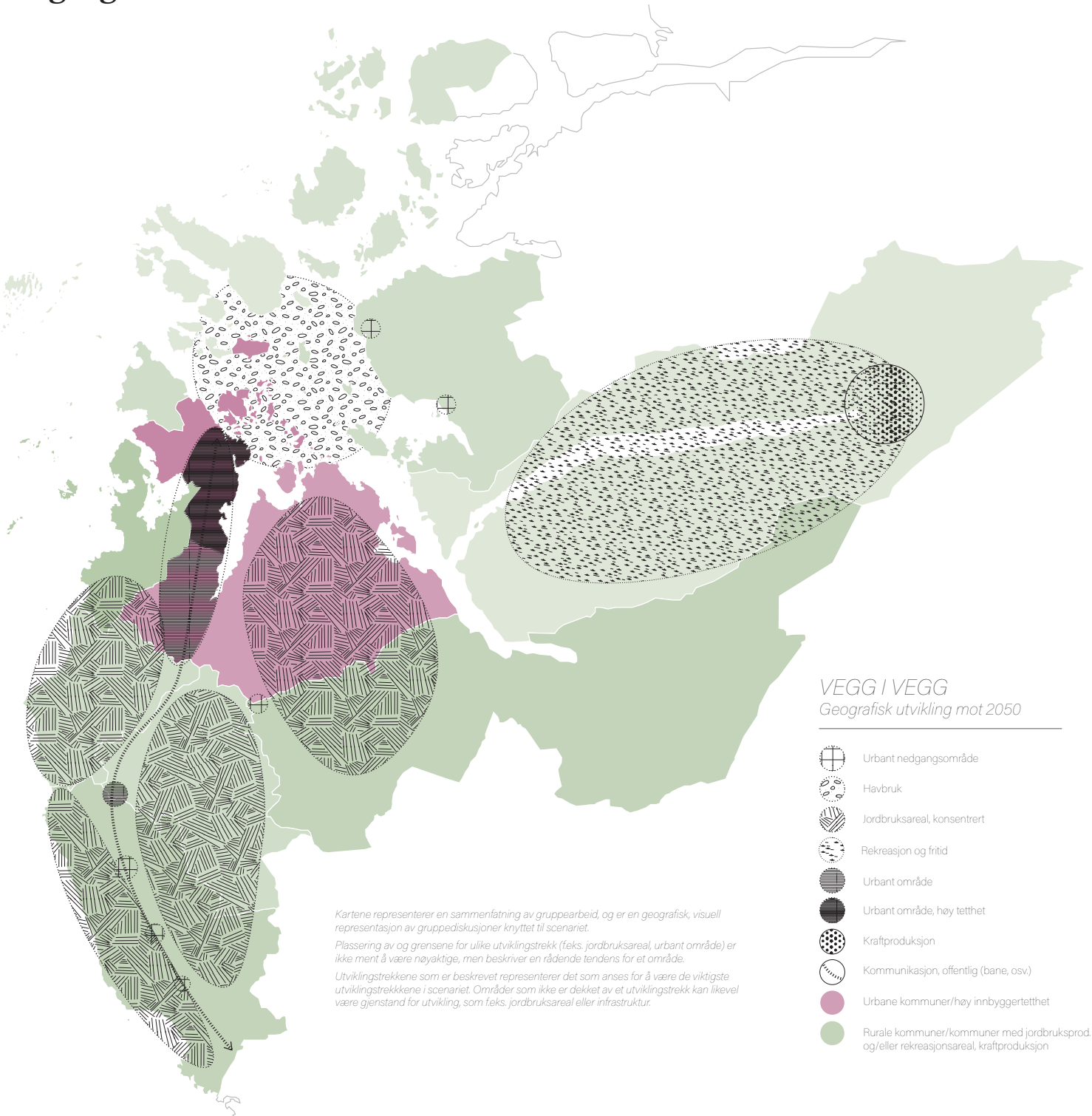
- O&G-virksomheten reduseres, inntektene synker, kostnader må kuttes
- Oljefondet tappes for å bevare sysselsetningen og velferden
- Det samlede folketallet i regionen går ned
- Sentralisering, AI og automatiserte tjenester skal sikre velferden
- Grønt skifte innebærer færre reiser, fortetning og nye kollektive, konsentrerte boformer
- Restriksjoner på lokal biltransport p.g.a. EU-regler
- Verden trenger ren energi og mat, og vannkraft, vindkraft og landbruk gir muligheter for deler av Jæren
- Netthandel, logistikk og opplevelser i byene
- Spenning mellom store og små byer og mellom by og land - bygdene tappes for folk
- Demokratiet er under press hjemme og ute
- Den nye Vestlandsregionen overstyrer kommunene

Hva Vegg i vegg vil kunne bety for de seks innsatsområdene i planprogrammet

Hva Vegg i vegg vil kunne bety for ulike geografiske områder

Overraskelser & trendbrudd

Scenarioene er blitt supplert med en rekke interessante «Black Swans» eller jokere.⁴ Med et tidsperspektiv på mer enn 30 år (2050) må man regne med at det vil komme overraskelser og fundamentale endringer. Erfaringen viser at noen endringer kan bety uforholdsmessig mye, uten at de nødvendigvis ledsages av ytre dramatik. Andre endringer kan ramme Jæren på en mer brutal måte. Det er derfor verdt å gjøre et ekstra forsøk på å gripe usikkerheten i utviklingen. NB: «Black Swans» eller jokere holdes normalt utenfor

⁴ Uttrykket ble popularisert gjennom bestselgeren *The Black Swan*, skrevet av Nassim Nicholas Taleb, gresk-ortodoks libanesisk filosof og tidligere finansmegler på Wall Street. Taleb klarte som en av få å forutse finanskrisen i 2007–2008. Finanskrisen er et ypperlig eksempel på en sort svane – noe som virker helt usannsynlig på forhånd og som oppfattes som sannsynlig i ettertid (sic). Nassim Nicholas Taleb: *The Black Swan. The Impact of the Highly Improbable*, Random House, New York 2010.

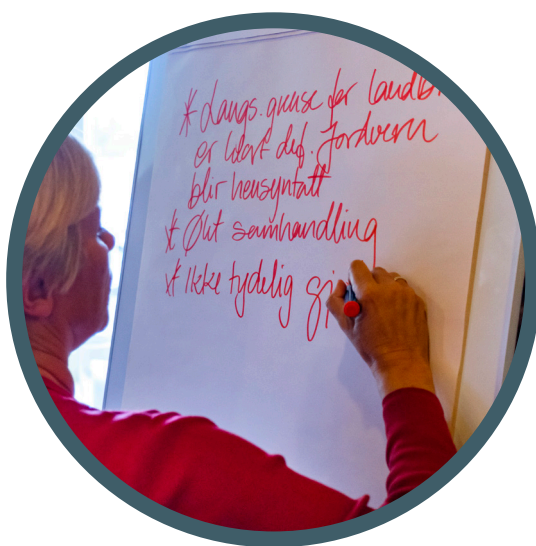
scenarioene, ettersom de bryter med handlingsgangen og dynamikken i de enkelte historiene.

Deltagerne i scenarioprosessen ble således utfordret til å lete etter tegn som kan varsle om grunnleggende trendbrudd. Hva slags hendelser og utviklingstrekk kan tenkes å endre vilkårene for samfunnsutviklingen på Jæren radikalt? Diskusjonene på det tredje verkstedet viste blant annet at det finnes en utbredt bekymring for demokratiet, både i Norge og i verden forøvrig. Dette momentet er siden innarbeidet i de tre scenarioene på ulike måter.

Oversikt over scenariogruppens forslag til «Black Swans» er gitt på neste side, og en utfyllende liste finnes i et eget vedlegg.

“Black Swans”

Scenariogruppens anbefalinger og råd

Hva forteller scenarioene oss? Vi vil her peke på fire hovedpoenger de tre scenarioene vurdert under ett:

Fortsatt sterk vekst er ikke gitt

Jæren har vært vant til kraftig vekst. Den siste krisen, som startet med oljeprisfallet i 2014, varte ikke lenge og stakk ikke veldig dypt, selv om enkelte bedrifter ble hardt rammet. Stavanger og Jæren hadde ressurser å tære på, og både næringslivet og myndighetene tok raskt grep for å redde lønnsomheten. Sikkerhetsnettet har vært sterkt. Trolig er det uforvarlig å anta at de samme gunstige omstendighetene vil gjelde når eller hvis neste krise kommer. Jæren kan heller ikke forutsette at veksten vil ha samme sterke og vedvarende karakter de neste tredivre årene som den har hatt de foregående tredve-førti årene. Scenariodiskusjonene har tydeliggjort at den økonomiske veksten på Jæren må ha flere andre kilder enn olje og gass, og at det heller ikke er sikkert at regionen vil oppleve befolkningsvekst.

Ukontrollert, uoversiktlig urbanisering kan svekke Jæren

Urbaniseringen ser ut til å være en varig tung trend både i Norge og resten av verden. Det interessante spørsmålet, ikke minst for en så vidt ressursrik og attraktiv region som Jæren, er hva slags urbanisering vi vil få i årene som kommer. Vil urbaniseringen, enkelt uttrykt, skje på en spredt måte, omtrent som hittil, eller vil den innebære sterkere konsentrasjon av mennesker, boliger og ressurser? Scenarioene viser at begge former for urbanisering kan tenkes og at begge er krevende. Urbaniseringen har flere spennende sider, men det er også fare for at regionen kan bli enda mer fragmentert og at det kan oppstå nye økonomiske og sosiale skiller. Jæren har forholdsvis svake urbane tradisjoner, og urbaniseringen kan fort få en egendynamikk som gjør den svært krevende å styre.

Nye (kollektive) transportløsninger nødvendig og konstruktivt uansett scenario

Nærmest på overtid må Jæren ta stilling til behovet for store grep innenfor samferdsel og infrastruktur. Alle tre scenarioer peker i retning av at situasjonen vil gå fra vondt til verre dersom det ikke utvikles moderne kollektivløsninger relativt snart. Motsatt vil Jæren ha mye å oppnå på å samle seg om felles løsninger. Ny teknologi, f.eks. i form av droner og førerløse biler og helikoptre, kan både komplisere og forenkle arbeidet med å lage fremtidsrettede transportløsninger.

Jæren har gode kort på hånden, men mangler klar retning

Jæren er i en privilegert posisjon, kanskje i enda sterkere grad enn andre norske regioner. Jæren er en rik region med tradisjoner for innovasjon, omstilling og hardt arbeid. Det største problemet, den egentlige akilleshælen i strategisk forstand, er antagelig den svake og lite forpliktende regionale samhandlingen. I et mer uklart bilde, der veksten ikke er gitt eller til og med uteblir, blir god samhandling desto viktigere. I dag mangler regionen klare felles mål. Olje- og gasseventyret har fungert som en fellesnevner og en samlende fortelling helt siden 1970-tallet. Jæren har behov for å skrive et nytt kapittel, uavhengig av om O&G fortsatt vil bety mye de nærmeste årene. Uten en klar strategisk retning vil både den regionale samhandlingen og regionalplanen mangle kraft.

Scenariodiskusjonene kan tyde på at det finnes en voksende vilje til å fornye den regionale samhandlingen, herunder måten regionalplanen benyttes på:

For det første finnes det et ønske om at kommunene ikke bare skal informeres om planer og beslutninger, men i større utstrekning også skal trekkes med i prinsipielle, strategiske diskusjoner. Hvordan kan fylkeskommunen holde liv i den strategiske dialogen som har foregått innenfor scenarioprosessen? Hvordan kan kommunene ta et mer aktivt eierskap til regionalplanen? Hva slags felles prosjekter kan de samle seg om?

For det annet peker flere på at det vil være klokt å involvere næringslivet i arbeidet med regionalplanen. En felles agenda for utviklingen av Jæren vil kreve medvirkning fra næringslivsledere (en oppgave eller et behov som ikke må blandes sammen med håndteringen av enkeltstående utbyggingssaker).

For det tredje er det viktig og riktig å involvere nye generasjoner i dialogen om fremtiden. Utfordringen er å

gjøre regional planlegging og samhandling spennende for de unge, noe denne scenarioprosessen kanskje har vært en forsiktig begynnelse til.

Mål for Jæren

Scenariegruppen diskuterte behovet for å justere og fornye målene i regionalplanen. Hvilke nye mål kan være aktuelle for Jæren som region? Hvordan kan målene knyttet til innsatsområdene i planprogrammet suppleres og nyanseres (varige naturressurser, konkurransekraft, enklere hverdag, levende sentrumsområder, livskraftige nabolag og regionalt samarbeid)?

Det er enighet om at Jæren trenger mål som er attraktive, balanserte og samlende. Utfordringen er å skape mål som gir retning og som skaper forpliktelse. Målene må selvsagt sees i sammenheng med hvilken type planlegging det er ønskelig og nødvendig ha i årene som kommer, jfr. også scenariogruppens råd om den regionale samhandlingen (se neste avsnitt).

I det følgende oppsummerer vi synspunktene, med vekt på å påpeke temaer og utfordringer som det er viktig å ta hensyn til når målene i regionalplanen skal videreutvikles.

1. Konkretisere ønsket urbanisering – politikk for by- og tettstedsutvikling

Urbaniseringen dreier seg både om fortetting og om storbykvaliteter. De to spørsmålene henger sammen, men krever også ulike tilnærminger og mål. Regionalplanen bør være mer presis på hva slags fortetting som er ønskelig på små steder og hva slags urbane kvaliteter som må fremmes i de store byene. Bybåndet må bygge på en samlende «byutviklingsidé». Utviklingen mht. tetthet og miljøgevinster bør kunne måles.

2. Forbedre transporttilbudet og fremkommeligheten

Det er nødvendig å bygge ut det kollektive tilbudet og utnytte infrastrukturen som allerede finnes: Jæren har dobbeltspor, men bygger likevel flere veier. Avstandene er korte, og mulighetene burde ligge til rette for økt bruk av sykkel og gange. De ulike transportløsningene må i mye høyere grad enn i dag vurderes og utvikles under ett. Det må også være et mål å få ned den samlede reisetiden.

3. Styrke regionens attraktivitet

Dersom Jæren ikke klarer å bevare og utvikle attraktiviteten, vil menneskene og arbeidsplassene forsvinne. Viktige stikkord er tettere bosetning, kritisk masse, kulturtilbud, offentlig infrastruktur og godt tilrettelagte boområder. Ikke minst må regionen være

attraktiv for ungdommen. Man må ta høyde for at regionen er sammensatt og at by og land kan tilby ulike former for attraktivitet. Jæren mangler i dag en samlet tenkning om attraktivitet.

4. Bruke det grønne skiftet

Det grønne skiftet er i gang, og Jæren har med sin varierte natur og sitt særegne kulturlandskap en rekke muligheter og utfordringer. I årene fremover blir det ekstra viktig å ta vare på naturressursene og tenke nøkternt. Man må bygge på den stadig sterke allmenne forståelsen av jordvern, biologisk mangfold, rekreasjon og folkehelse, betydningen av lokal kultur etc. Det grønne skiftet må brukes til å utvikle regionen og styrke identiteten.

5. Arbeide mer målbevisst for et allsidig næringsliv

Jæren må, som resten av Rogaland og Norge, skaffe seg flere bein å stå på. Konkurranseskraften og verdiskapingen er avhengig av et bredt næringsgrunnlag. Det må være en felles oppgave å skape ny bærekraftig næringsvirksomhet utenfor O&G, kanskje særlig innenfor grønn og blå sektor. Det betyr bl.a. at regionen må samle seg om en langvarig, systematisk satsing på kompetanse, med utvikling av flere Master- og PhD-studier. Den unike kompetansen som er opparbeidet innenfor O&G, må kanaliseres inn i nye næringer og nye former for bærekraftig verdiskaping.

6. Forbli Europas energihovedstad

Regionen er ledende i Europa på utvinning av energiressurser og utvikling av ulike energiformer, både fornybare og ikke-fornybare. En mulighet er å benytte regionalplanen til å slå fast at Jæren (Stavanger-regionen) fortsatt skal være Europas energihovedstad. Denne ambisjonen handler også om at Jæren kan og bør ligge i front internasjonalt når det gjelder forskning og teknologiutvikling innenfor energi.

7. Fordype regionalt samarbeid

Mulighetene på Jæren kommer ikke av seg selv – de må skapes av regionens egne aktører. Dagens samarbeid er for svakt og preget av dragkamp og tilfeldigheter. Jæren behøver planprosesser som er mer forutsigbare og samtidig mer fleksible. Utfordringen er å styrke beredskapen, slik at man i større utstrekning er i stand til å møte endringer på en forutseende måte. Samhandlingen om samfunnsplanlegging og regional utvikling krever også systematisk oppfølging av planer.

Råd om den regionale samhandlingen

Scenariegruppen drøftet også hvordan samhandlingen bør foregå for at regionalplanen virkelig skal komme til nytte. Hva slags endringer må til i den regionale samhandlingen?

Det ser ut til å være en samstemt oppfatning at utviklingen i samfunnet og markedet stiller den regionale samhandlingen på Jæren overfor nye utfordringer. Omstillingen som skjer i norsk økonomi, krever økt og ikke mindre regionalt samarbeid. Ytre faktorer blir mer og mer styrende, og Jæren er ikke den eneste regionen som er opptatt av å hevde seg i konkurransen. Jæren har behov for å forene kreftene for å løse store oppgaver, jfr. diskusjonen om mål i foregående avsnitt. Samarbeidet i regionen må hvile på tilhørighet, en klar følelse av identitet og vilje til å jobbe sammen over tid.

Scenariogruppens medlemmer har mange og til dels ulike synspunkter på den regionale samhandlingen og regionalplanen. Regionalplanen er ikke svaret på alle utfordringer. Synspunktene kan likevel kanskje sammenfattes slik: *Regionalplanen må ha en form og et innhold som støtter og bidrar til å forsterke den regionale samhandlingen.* Her er de viktigste implikasjonene:

- Regionalplanen må sees mer som en *prosess* enn et dokument. Det er ikke nok å lage et «perfekt» dokument. Sannsynligvis er det heller ikke mulig, gitt kompleksiteten og tidshorizonten på mer enn 30 år.
- Planprosessene må skje løpende, og de må bygge på *strategisk tenkning og dialog*. Det er nødvendig å skille mellom enkeltsaker og diskusjon om retning og prinsipper.
- Samfunnsplanleggingen innebærer et dobbelt krav om fleksibilitet og lojalitet. Planleggingen må kjennetegnes av både smidighet og forutsigbarhet. Det må være mulig å foreta endringer i lys av utviklingen og lokale og regionale forskjeller. Samtidig må de overordnede prioriteringene være krystallklare. Hvis alle hensyn er forstått, og alle argumenter er hørt, er det lettere å håndtere og til og med unngå innsigelser. Følgelig må grunnprinsippet være *reell medvirkning*.

- Kommunene, næringslivet og innbyggerne må engasjeres på en sterkere måte enn hva som har vært vanlig. Planmyndighetene må bryne den uformelle konsensusen på publikum noe oftere. Også frivillighetssektoren, organisasjonslivet og ungdommen må få sjansen til å bidra i de store planprosessene, ikke minst på et tidlig stadium. Formelle høringer er ikke nok. Det er behov for dialog, idéutvikling og direkte kontakt mellom partene. For å få det til, må man revitalisere en del eksisterende arenaer og antagelig også skape noen nye møteplasser og prosesser.
- Næringslivet må involveres i diskusjonen om regionalplanen på en mer systematisk måte enn i dag. Næringsaktører kan bl.a. bidra til å gi innhold til målene som handler om det grønne skiftet, et mer allsidig næringsliv og Jæren (Stavanger-regionen) som Europas energihovedstad.
- Kommunene har en nøkkelrolle og må inviteres til å samarbeide om å løse utviklingsoppgaver og konkrete saker av felles interesse. På den måten kan man unngå at oppfølgingen av regionalplanen får en slagside mot regulering og detaljstyring av utearealer og handel.
- Den politiske ledelsen må ta ordentlig eierskap til regionalplanen. Politikerne trenger piloter eller flaggskip som de kan samles om og som viser vei. Her kan man for eksempel la seg inspirere av Drammen og Manchester.
- Regionalplanen er avhengig av et godt system for oppfølging. Resultater og erfaringer må drøftes med jevne mellomrom. En allsidig sammensatt forsamling som supplerer det profesjonelle planmiljøet, bør få i oppgave å drøfte planen og planleggingen underveis.

Konsulentenes råd om oppfølgingen

Scenarioprosessen har vært en spennende arena for diskusjon om Jærens fremtid. Oppslutningen om de tre verkstedene har vært god, og det er verdt å notere at deltagelsen økte snarere enn avtok gjennom høsten 2018. Verkstedene har generert et stort og interessant idémateriale som belyser endringer som allerede er i gang, endringer som vil kunne komme og endringer som *bør* komme. Prosessen har uten tvil bidratt til å øke interessen for regionalplanen, forankre fylkeskommunens planer slik de foreligger i dag og styrke kontakten på kryss og tvers i regionen.

Vi tolker det slik at det finnes et klart behov for å fortsette den strategiske dialogen om hvilke muligheter og utfordringer Jæren står overfor i et lengre tidsperspektiv. Det er ikke kontroversielt å fastslå at regionen i dag mangler en tydelig strategisk retning. Inntrykket man får, er at den regionale samhandlingen

mer preges av rivalisering og uklarhet enn av vilje til å løfte i flokk. Denne situasjonen er ikke holdbar, gitt at de neste 30-40 årene kan bli langt mer utfordrende enn de foregående 30-40 årene har vært.

Samfunnsplanleggingen blir under disse omstendigheter både viktigere og mer krevende enn før. Den nye oppdaterte regionalplanen kan, særlig hvis den blir omfattende og inneholder mange detaljer, først og fremst bli oppfattet som et verktøy for planspesialister. Vi mener det derfor er riktig å se revideringen av regionalplanen som en mulighet til å fornye det regionale samarbeidet om samfunnsplanleggingen.

Det er mulig å gå i flere retninger. Vi vil i denne omgang anbefale følgende tre grep med tanke på det videre arbeidet med regionalplanen og oppfølgingen i regionen:

1

Man bør undersøke om det er mulig å konkretisere og forbedre beskrivelsen av innsatsområdene, målene og den ønskede samhandlingen. Her kan man bl.a. trekke veksler på idé-materialet fra scenarioprosessen.

2

I tråd med rådene fra scenariogruppen anbefaler vi at man så snart som mulig signaliserer at det vil komme nye møter, aktiviteter og prosesser som sikrer reell medvirkning i utformingen og gjennomføringen av regionalplanen. Blant annet er det behov for arenaer og møteserier som sikrer tettere kontakt mellom fylkeskommunen og de enkelte kommunene i planområdet. Kommunene trenger også å ha direkte dialog seg i mellom. Å vente med alle nye initiativer til planen er vedtatt, noe som først skjer om to år (desember 2020), kan innebære at ambisjonen om medvirkning mister troverdighet.

3

Etter vårt skjønn er det ekstra viktig å skape en ramme for dialog om overordnede, strategiske spørsmål. En mulighet er å videreføre scenariogruppen og benytte denne som en tenketank for Jæren og en ekstra ressurs for fylkeskommunen. Scenariogruppen, som evt. kan få et annet navn, bør utvides med flere deltagere fra politikken, forvaltningen og næringslivet. Scenarioprosessen har vist at det kan være fruktbart å involvere personer og miljøer som ikke vanligvis deltar i planarbeidet.

Vedlegg

Deltagere i scenariogruppen	31
Oppstartsmøte og DTD-intervjuer	32
“Black Swans” (jokere)	35
WS3 Strategiske anbefalinger	36

Deltagere i scenariogruppen

Navn	Organisasjon
Andreas Joa	Jordvernforening
Ane Mari Braut Nese	Klepp kommune
Anfinn Rosnes	Fylkesmannen i Rogaland
Anne Merete Skogland	Rambøll
Arild Tvedt	Tvedt Eiendom
Charlotte Sørås	NHO Rogaland
Christian Stabel	Brynebyen
Dag Halvorsen	sig.halvorsen
Dagny Sunnanå Hausken	Rennesøy kommune
Eimund Nygaard	Lyse
Einar Leknes	IRIS
Elisabeth Saupstad	Region Stavanger
Emily Halvorsen	FNF
Frode Fjeldsbø	Gjesdal kommune
Geir Ims	Ryfylke IKS
Hans Inge Skadberg/Pål Walberg	Ikea
Hans Kjetil Aas	Stavanger utvikling
Harald Minge	Næringsforeningen
Harald Gudmestad	Forum Jæren
Henrik Lundberg	Arkitekt KAP
Irene Heng Lauvsnes	Strand kommune
Janne Johnsen	Rogaland fylkeskommune + KS
John -Erik Rørheim	UiS
Jonas Skrettingland	Hå kommune
Jostein Kalheim	Smedvig
Kari Nessa Nortun	Stavanger kommune
Kari Raustein	Stavanger kommune
Katrine Lilleland	Kammermusikkfestivalen/Tou
Knut Mjølhus	Coop Ålgård
Kristin Barvik	Sandnes kommune
Kristin Reitan Husebø	Greater Stavanger
Kåre Strand	Klepp kommune
Maggi Hatløy	Bymisjonen
Marit Epletveit	Bondelaget
Njål Skår	Sparebanken vest
Ola Saua Førland	Greater Stavanger
Olav B. Røisland	Biogass jæren
Ordfører Ungdommens FT/ Sander Olsen	Rogaland fylkeskommune
Pål Morten Borgli	Sandnes kommune
Solveig Ege Tengedal	Rogaland fylkeskommune
Stein Racin Grødem	Forus NP + Grønn by
Steinar Madsen	Risavika havn IKS
Tom Henning Sletthei	Sola kommune
Ulf Rosenberg	Rosenberg/VNG/ Norsk O&G

Oppstartsmøte: Mentimeter & DTD-intervjuer

14. juni ble det avholdt et innledende verksted på Rosenkildehuset i Stavanger, hvor et utvalg næringslivsaktører, representanter fra kommuner, politikere var blant deltagerne. På verkstedet ble det gjennomført to øvelser, hvor målet var å skape et overblikk over karakteriserende trekk for Jæren, og starte en dialog rundt hovedproblemstillingene regionen står overfor. I den første øvelsen ble deltagerne bedt om å ta stilling til og avgi stemme med telefonen (ved bruk av mentimeter) om en rekke utsagn om Jæren, fra 1 (helt uenig) til 10 (helt enig). I den andre øvelsen ble det gjennomført deltager-til-deltager (DTD) intervjuer. Gjennom verkstedet dannet det seg et bilde av Jæren som en region preget av motsetningsforhold, og samtidig med et tydelig ønske om et sterkere samarbeid og klart definerte visjoner og mål å strekke seg mot.

Diagram 1 oppsummerer sentrale forhold for Jæren-regionen, basert på tilbakemelding fra deltagere. En svak samarbeidskultur regionalt og på tvers av kommuner er det forholdet flest deltagere løftet frem. Her ble de økonomiske oppgangstidene, med økt velstand som et resultat av olje-industrien, pekt på som en grunn til at politikere og andre beslutningstakere har kunnet "krangle om bagateller" uten klare prioriteringer eller felles målsetninger. Mangel på kommunalt samarbeid ble også reflektert i mentimeter-avstemningen. Her sa 16 av 29 deltakere seg "helt enig" i at det er for lite samarbeid mellom kommunene på Jæren. Kun to deltagere var uenig i dette.

Problemstillinger knyttet til næringslivet handler i stor grad om hvordan og i hvilken utstrekning oljesektoren må balanseres med alternative næringer for å kunne forbli konkurransedyktig i fremtiden. Deltagerne var generelt enige i påstanden om at "Jæren må gjennomføre ei storstilt omstilling av næringsgrunnlaget i åra som kjem" (spm. 9), men det var likefullt fem personer som sa seg uenige i dette. Dette reflekterer usikkerheten rundt oljesektoren og den videre utviklingen. Etter å ha opplevd en sterk nedgang de siste årene har industrien styrket seg, men det er vanskelig å forutsi markedet i årene som kommer. I hvilken grad man skal forsøke å utvikle og styrke andre sektorer som en langsiktig strategi er en pågående og viktig diskusjon for Jæren.

Et tredje sentralt tema er Jæren som begrep og avgrensning. Jæren favner tilsynelatende en rekke identiteter, blant annet knyttet til geografisk avgrensning (Nord-Sør), urbanitet og ruralitet, og olje og jordbruk. Hvorvidt "det er viktig for Jæren å dyrke ein heilskapeleg identitet" (spm. 6) var det relativt sprikende oppfatninger om. Fire deltagere var helt uenige i dette, mens elleve deltagere var helt enige; resten fordelte seg utover spekteret fra helt uenig til helt enig. Svaret på dette spørsmålet kan avhenge av hvilken "identitet" den enkelte legger til grunn, men indikerer likevel at enkelte ønsker en omforent fortelling om Jæren og ser på dette som viktig i den videre utviklingen, mens andre muligens ser på ulikhetene, eller spekteret av identiteter, som en fordel eller som en viktig del av hva

Sentrale forhold og fokusområder for Jæren

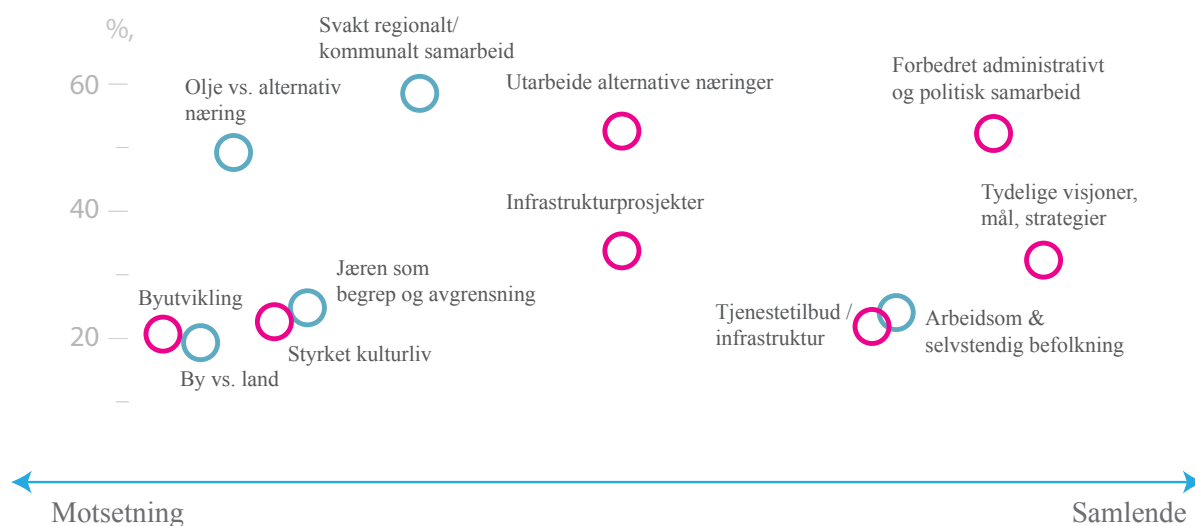
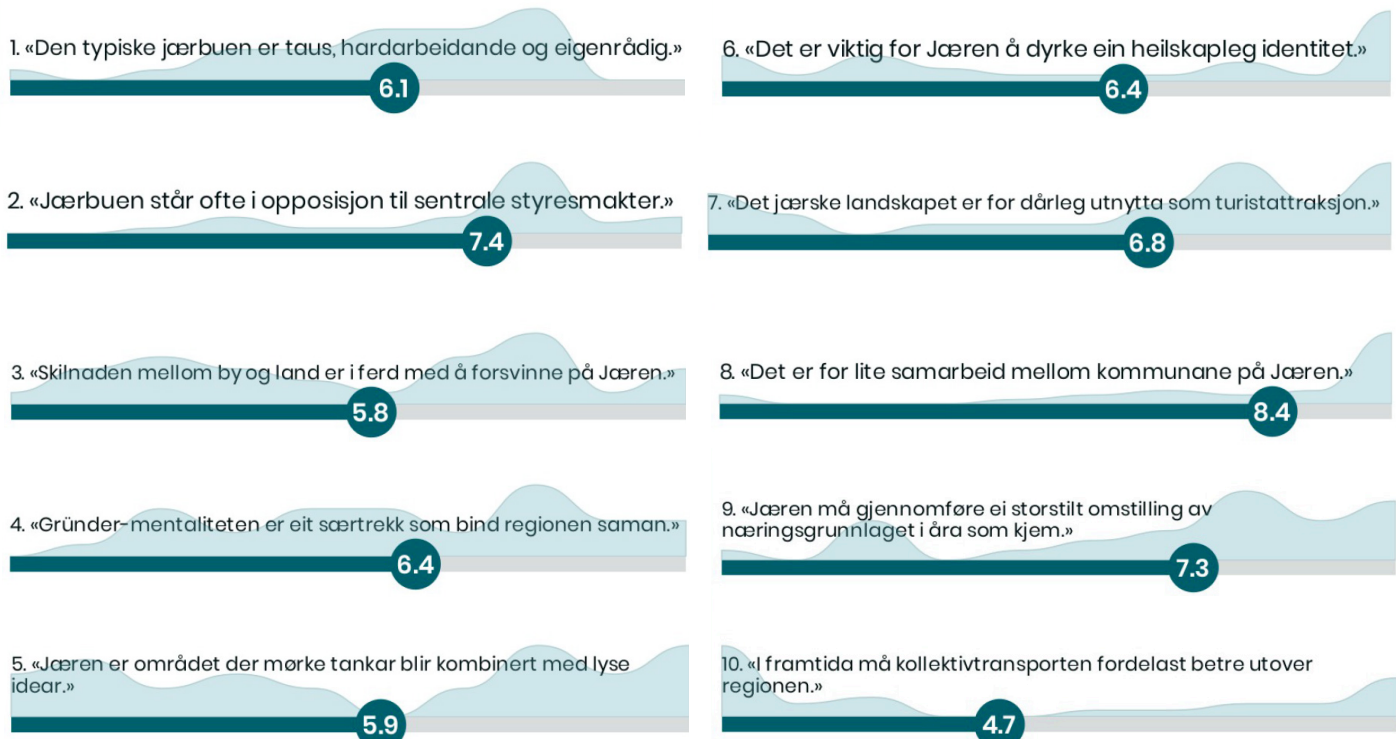

Diagram 1: Oversikt over sentrale forhold på Jæren og fokusområder for videre utvikling, basert på innledende verksted. Disse er rangert i forhold til i hvilken grad de er omforenlige / samlende eller motsetningsfylte områder for Jæren som region, og hvor stor andelen av deltagerne som nevnte et gitt forhold.

Mentimeter-avstemning for ulike forhold på Jæren

Resultatet fra mentimeter-undersøkelsen hvor deltagerne skulle oppgi i hvilken grad de var enige i en rekke påstander om Jæren

Jæren er. Ulike oppfattelser av "Jæren" gjenspeiles også i påstanden om at "Skilnaden mellom by og land er i ferd med å forsvinne på Jæren" (spm. 3), hvor svarene igjen favner hele spekteret fra "helt uenig" til "helt enig".

Det synes å være en samlet, positiv oppfatning av Jærbuen som et arbeidsomt og selvstendig individ med en "klare seg sjøl" mentalitet. Dette gir seg blant annet utslag i en sterk gründer-kultur. Samtidig er ikke alle enige i at "Gründer-mentaliteten er eit særtrekk som bind regionen saman". Kanskje fordi gründer-mentalitet ofte forbindes med urbanitet og endring?

De fleste fokus-områdene for videre utvikling på Jæren handlet om samlende initiativer, som utarbeidelse av tydelige visjoner, mål og strategier, forbedre administrativt og politisk samarbeid, og forbedre

tjenestetilbud og infrastruktur i regionen. Samtidig gir påstanden "I framtida må kollektivtransporten fordelast betre utover regionen" (spm 10.) et frempek til at det er uenighet om graden av sentralisering / desentralisering som premiss for infrastrukturutvikling.

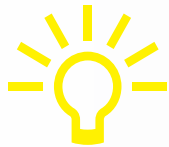
I forlengelsen av identifiseringen av utfordringer Jæren står overfor i dag, fikk deltagerne i oppgave å definere en sentral problemstilling for regionen, ideer til hvordan man kan begynne å adressere disse og et hovedforslag til løsning (se diagram 2). En langsiktig horisont er fanget i problemstillingen om hvordan Jæren skal være relevant og attraktiv for neste generasjon. Å styrke samarbeidet i regionen, skape et mangfoldig næringsliv og attraktivitet er løftet frem som ytterligere tre problemstillinger. Særlig relevante ideer og løsninger er markert i diagrammet på neste side.

Problemstillinger

Ideer

Løsninger

Diagram 2: oversikt over problemstillinger og løsninger for Jærenregionen, fra deltager-til-deltager intervjuene gjennomført som del av verksted 1

“Black Swans” (jokere)

Nye energiformer og næringer

- Energi-skiftet
- Nye energiløsninger
- Billig, knallgrønn energi utvikles og kan produseres i store mengder
- Helt nye næringer

Oljen mister betydning eller forbys

- Oljepris 10 dollar fatet
- Oljen til bunns (vesentlig lavere oljepriser over tid; ufrivillig tvang/ending; regionen må tilpasse seg vesentlig lavere lønnsnivå)
- Oljeprisene kollapser helt
- Olje blir forbudt
- Politisk gjennomslag for å avvikle norsk oljeproduksjon 2025-30
- Krav om å stanse all oljeproduksjon i Rogaland
- Equinor legges plutselig ned

Klimaendringer: Havet stiger – og dør

- Klima: Mer regn og vind
- Havet dør
- Polisen og grønlandsisen smelter raskt pga. klima / forurensning
- Historiske sentra under vann
- Golfstrømmen forsvinner, hevet vannstand
- Havnivået stiger, Jæren under vann
- Store deler av Jæren under vann - påvirker produksjon

Miljøulykker

- Internasjonale miljøkatastrofer
- Oljeutslipp
- Gigantiske oljeskip legger fjorder og strender brakk i hele regionen

Revolusjon i landbruket

- Matmangel
- Verdens behov for protein eskalerer
- Jordbruket dekker ikke behovet - havet må tas i bruk
- Landbaserte oppdrettsanlegg vanlig i hele verden
- Stopp i kjøttproduksjon pga. klimautfordringer og matmangel i verden
- Ny teknologi gjør at landbruket blir 100% klimanøytralt
- Vegan er blitt mainstream
- Får ikke eksportert eller importert mat
- Olje er blitt ‘mat’

Turbulens i verdenshandelen

- Økonomisk depresjon i den vestlige verden
- Netthandel tar over 90% av markedet
- Norge taper i en handelskrig

- Handelskonflikt

Verdensorden i oppløsning

- Verdensordenen endres (Russland, Kina, USA)
- EU bryter sammen
- Full handelskrig og proteksjonisme
- Vesten / «utviklede» land ikke lenger i stand til å sette dagsordenen

Norge rammes av krig

- Okkupasjon av Norge
- Kineserne kommer
- Krig her eller hos naboer
- Opprør fra undertrykkede

Demokratiet truet

- Store omveltninger
- Høyrepopulistiske kupp, demokratiet svekkes
- Norge mer attraktivt pga. klimaendringer, demokrati og sikkerhet under press
- Eskalerende migrasjon
- Svært høy innvandring pga. kriser andre steder
- Borgerkrig
- Null tillit til politikere og offentlig administrasjon
- Demokratiet bryter sammen: Kvinner og barn får ikke noen innflytelse

Demografisk tsunami

- De unge vil i raskt synkende grad ha barn – ref. Japan
- Det fødes ingen barn
- Demografisk tsunami, folk flykter fra ubebodde strøk

Bilen forsvinner

- Autonome nivå 5 kjøretøy fra 2020
- Tomme veier
- Ingen biler

Unge vil ikke eie

- Valg av boform, ungdom vil leie og ikke kjøpe sitt eget

Epidemi

- Ingen mulighet for å stoppe epidemi
- Kun de som er demente overlever

Teknologi: Pandoras eske

- Teknologien fjerner arbeidsplasser
- Rogaland eksporterer teknologi
- AI «tar over»

Stavanger + Sandnes = Sant

WS3: Strategiske anbefalinger

Oppgave 1: Lærdommer scenariene sett under ett

Gruppe 1

Fleksibel planlegging er viktig
Ikke enten-eller, men både-og
Frem til nå: 100 tettsteder!
Folkehelse vil bli mer betydningsfullt
Gjennomgående planprosesser
Trenger en strategi for å komme dit en vil
Ytre faktorer blir mer og mer styrende
Fokus på tilhørighet og identitet
Aspekter av vegg-i-vegg scenariet som gir grunnlag for vekst
Omstilling – de store drivkreftene i regionen

Urbanisering

Byspredning på Jæren: Er det fortetting eller storbykvaliteter? Må kunne klare å ha to tanker i hodet på en gang. Det å bygge by innenfra ut og bygge urbane kvaliteter
Må gjøre det attraktivt å bo tett – men hvor tett skal vi bo? Fortetting på «små steder», urbanisering i de «store byene»
Ute på Jæren: Skape tetthet for å spare areal og skape konkurransekraft. Må bo smartere/ tettene også i distriktene

Transport/mobilitet

Må bygge ut det kollektive tilbudet. Ungdommer tar ikke lappen Korte avstander - sykkel og gange
Dårlige til å utnytte det som allerede er bygd: Har dobbeltspor men bygger vei
Legge til rette for løsninger der en bruker mindre tid på transport
Skreddersydde transportløsninger

Konkurransekraft

Kritisk størrelse: Må være attraktiv for å ikke miste folk
Utvikle kulturtilbudet og fokusere på attraktivitet
Høna eller egget? Skjer samtidig. Kritisk masse, tetthet, og at en bor tett på
Tettere bosetning vil skape nye næringer. Trenger flere bein å stå på
Vi kan gå i mange retninger, og må bruke styrkene vi har
Nødvendige faktorer: Veier, flytilbud, attraktive boområder, universitet
Motivasjonsfaktorer: Flott natur, fin by, gode tilbud

Klima

Ta vare på naturen, men også bruke den! Spesielt viktig i forbindelse med det grønne skiftet Viktig å ta vare på

naturressursene, og tenke nøkternt
Urban retning for mer allmenn forståelse av jordvern, biologisk mangfold etc.

Gruppe 2

Regionalt samarbeid (planlegging)
Mulighetene skapes, de kommer ikke av seg selv
Må ha gjennomgående planprosesser som er mer forutsigbare OG fleksible, slik at en er i stand til å møte endringer. Rettedal møter planavdelinga
Strukturerende tiltak har hatt effekt. Handling og planlegging må smelte sammen

Olje

Oljen er stor og styrer alt - og har styrt alt Har vært flinke til å forholde oss til uforutsigbare trender i oljen
Spørsmålet er om vi kan være like flinke i fremtiden?
Trenger et mer differensiert næringsliv

Det grønne skiftet

Vi er nok i «100 tettsteder». Uenighet om hva det betyr - og om det er ønsket
Bygdebyene finnes, og det skapes noe der. Det må vi ta vare på.

Kultur og rekreasjon (folkehelse)

Kultur og rekreasjon i sammenheng med folkehelse blir større som næring i fremtiden

Infrastruktur

Støtte opp om det kollektive og de investeringene som er gjort
Sørge for at vi ikke sprer oss ytterligere og legger mere press på naturressursene
Infrastruktur og næringsliv styrer hvor vi bor

Kommunestruktur

Det blir internkonkurranse som ikke er nødvendig.

Identitet

Mange bor like nær en ku som en by. Dette er en identitet og en kvalitet

Attraktivitet

Vi tiltrekker oss de smarte folka om vi bor tettere og klarer å samle oss
Kvalitet vil være avgjørende for sentrum/tettsted. Kloke hoder må ha lyst til å være her

Bygdebyen finnes – hundre tettsteder

Rogaland City: Blir det egentlig grønt skifte? Korte avstander, og mindre press på natur
Hundre tettsteder: Velferdsnivået må reduseres

Gruppe 3

Flere næringer
Rogaland City har feil forutsetning: Blir ikke vekst med oljen i lengden
Må finne andre næringer med vekstpotensial.

Regionalt samarbeid
Nødvendig uansett scenario. Cluster utenfor det urbane.
Kan Ryfylke ha et næringscluster?

Attraktivitet
Vi må være attraktive for de unge: Billigere boliger. Vanskelig i Rogaland City, lettere i de andre scenarioene

Ulikhet og utenforskap
Klasseforskjeller kan bli markante, jfr. Vegg i vegg (og Rogaland City?)

Kompetanse
Må forvalte og utvikle kompetansen: Best forutsetninger for dette i de tettbygde, konsentrerte scenarioene

Fleksibilitet
Kan vi snu oss fort nok? En stor utfordring når planene ligger fast

Oppgave 2: Black Swans (jokere)

Gruppe 1

- Energi-skiftet
- Oljepris 10 dollar fatet
- Klima: Regn og vind
- Teknologien – arbeidsplasser
- Økonomisk depresjon i den vestlige verden
- Migrasjon
- Krig
- Internasjonale miljøkatastrofer
- Nye energiløsninger
- Tomme veier
- Havet dør

Gruppe 2

Oljeforbud / oljen forsvinner:

- Oljen til bunns (vesentlig lavere oljepriser over tid; ufrivillig tvang/endring; regionen må tilpasse seg vesentlig lavere lønnsnivå)
- Billig, knallgrønn energi utvikles og kan produseres i store mengder
- Olje blir forbudt

Klimaendringer:

- Svært høy innvandring pga. kriser andre steder
- Historiske sentra under vann
- Autonome nivå 5 kjøretøy fra 2020
- Havnivået stiger, Jæren under vann

Innovasjon:

- Verdens behov for protein eskalerer. Jordbruket dekker ikke dette - havet må tas i bruk. Rogaland eksporterer teknologi

- Valg av boform, ungdom vil leie og ikke kjøpe sitt eget

- Helt nye næringer
- Netthandel tar over 90% av markedet
- Landbaserte oppdrettsanlegg vanlig i hele verden

- Ny teknologi gjør at landbruket blir 100% klimanøytralt

Endring demokrati / verdensorden:

- Verdensordenen endres (Russland, Kina, USA)
- Full handelskrig og proteksjonisme
- Høyrepopulistiske kupp, demokratiet svekkes
- Norge mer attraktivt pga. klimaendringer, demokrati og sikkerhet under press

- Borgerkrig
- Null tillit til politikere og offentlig administrasjon
- Vesten / «utviklede» land ikke lenger i stand til å sette dagsorden

Gruppe 3

Handelskrig:

- Norge taper i en handelskrig
- Handelskonflikt

Endringer i oljen:

- Oljeprisene kolliderer helt
- Politisk gjennomslag for å avvike norsk oljeproduksjon 2025-30
- Krav om å stanse all oljeproduksjon i Rogaland
- Olje er blitt 'mat'
- Equinor legges plutselig ned

Klima:

- Polisen og grønlandsisen smelter raskt p.g.a. klima / forurensning. Store deler av Jæren under vann.

Påvirker produksjon

- Golfstrømmen forsvinner, hevet vannstand
- Gigantiske oljeskip legger fjorder og strender brakk i hele regionen

- Oljeutslipp
- Stopp i kjøttproduksjon p.g.a. klimautfordringer og matmangel i verden

Mat og klima:

- Vegan er blitt mainstream
- Matmangel
- Får ikke eksportert eller importert mat

Demografi:

- De unge vil i raskt synkende grad ha barn – ref. Japan
 - Det fødes ingen barn
 - Demografisk tsunami, folk flykter fra ubebodde strøk
- Teknologi:
- AI «tar over»
 - Bioteknologi
 - EU bryter sammen
 - Ingen biler
- Demokrati:
- Demokratiet bryter sammen: Kvinner og barn får ikke noen innflytelse
 - Store omveltninger
- Epidemi:
- Ingen mulighet for å stoppe epidemi. Kun de som er demente overlever
- Krig:
- Okkupasjon av Norge
 - Kineserne kommer
 - Krig her eller hos naboer
 - Opprør fra undertrykkede

Oppgave 3: Mål for Jæren

Gruppe 1

1. Kompetanse

Det må skapes/satses på nye bærekraftige næringer utenfor O&G, f.eks. innenfor grønne og blå sektorer (marint osv.)

På 10 år må det skapes 10 000 nye arbeidsplasser utenfor O&G

(Jæren har høyest antall nyetablerte bedrifter/antall arbeidsplasser målt ut i fra etablering)

Det må satses på mangfold og bredde innen næringsutvikling

Vi må prioritere utvikling av høykompetanse for å sikre verdiskaping på det nivået som har vært (i tilfelle O&G forsvinner)

Utdanning må støttes av jobbmarkedet (det må være jobber for de som utdanner seg)

På 10 år skal det utvikles 10-15 masterstudier (hvorav 3-5 på konkurransedyktig europeisk nivå) (innen 12-15 år skal 3 være på PhD-nivå)

2. Verdiskaping

Fremdeles være verdensledende på kompetanse og ressurser

Utvikle nye egenskaper, som for eksempel foredling

Foredling må økes 30% på 10 år

Styrke matproduksjon 10% på 10 år

Kompetansen som eksisterer innenfor O&G, må kanaliseres inn i nye næringer og ny bærekraftig verdiskaping

3. By- og tettstedsutvikling

En felles samlende «byutviklingsidé» som gjør at byer og tettsteder blir mer konsentrerte og arealeffektive, men som gir mulighet for ulike tilnærminger til dette (er det by eller tettsted?)

Det må være en målbar retning på utviklingen i form av tetthet og miljøgevinster

Bybåndet må ha fokus

Byer og tettsteder må utvikles slik at det blir målbar reduksjon i transporttid

Insentiver og premiering av bærekraftig byutvikling må ligge til grunn for planer

Jæren tenker nytt om by- og tettstedsutvikling på barnas premisser

4. Effektivt samarbeid

Færre forvaltningsnivåer. Sterkere konkurranse om muligheter krever raskere

(og klokere) svar

Samhandling OG oppfølging/effektivisering

Bedre informasjon på tvers av grenser: Administrative, politiske og samfunnsmessige

Fra plan til rammer og mål (men inneholder ikke planer rammer og mål?)

På Jæren legger vi til rette for samarbeid på tvers av sektorer og nivåer og unngår omkamper

Gruppe 2

Stikkord:

Jæren er attraktivt fordi bærekraft står sentralt

Jæren er en region som skaper fremtida gjennom samarbeid

Sterke, attraktive sentrumsområder i form av nettverksbyer

Fortetting og utvikling innenfor dagens areal

Dyrke regionale næringsklynger

Premiss i målet: Er samlende viktig i seg selv? Kanskje eller ja, men kniving og konkurranse kan også være livgivende. Men: Samling er viktig fordi regionen er liten

Styrke samspillet på tvers av kommunene, helhetlig – jordbruket og primærnæringene vil stadig være viktige Stavanger/Sandnes (sentralt) + bybånd, men mer fleksibilitet for å kunne utvikle utover dette

Konkurranseskraft og attraktivitet bør stå sentralt.

Næringsliv, lokalisering (flinke hoder)

Enkel hverdag, forflytting mellom arbeid og bosted: Effektivitet

Kultur: Få ungene tilbake etter studielivet. Gode kulturtilbud, f.eks. smal kunst og bred kunst, konserter, legge til rette for produksjon

Få kunstnere fra andre regioner

Ungdommen må ha det kult!

Natur, livsgrunnlag, folkehelse, demokrati. De nye

folkemøtene skal være plassen der folk møtes, helt utenom arbeidstid, lage disse i samarbeid mellom kultur, natur, næring, frivillighet etc. Hyppig frekvens 90% av rogalandsfamilier skal være aktive medlemmer i en fritidsorganisasjon

Mål for en ny type fjord- til fjell nasjonalpark
Lokal næring, bruk og vern av det mest verdifulle
Regionen må utnytte sitt gode utgangspunkt, f.eks. matfylket Jæren

Barn og unge må få reell innvirkning gjennom fastsatte innspillmuligheter

Fylkeskommunen må videreutvikle dette, viktig for å skape attraktiv fremtid. Den eldste ku har også vært kalv
Kultursatsning viktig med tanke på menneskelige verdier. Sosiale møteplasser

Morgendagens løsninger – langsiktig tenkning med budsjett som følger målene

Mennesker: Man skal bo med god kvalitet. Ulike forbilder kan være aktuelle, men bokvaliteten er viktig. Innenfra og ut.

Fortette og transformere: Bør man bygge ut nye felt? Jordvernet bør opprettholdes

Oppholds- og rekreasjonsareal er viktig. Gode byrom, menneskelige verdier. Planen skal være en prosess mer enn en retningslinje

Bygge om regionalplan-nivået i sammenheng med kommuneplan-nivået? De involverte må være forpliktet.

Føringer er ikke nok. «Det står ikke på planer» - men hva skal regionen samle seg rundt?

Jæren må bli best på strategi. Målet må være å få et klart mål – f.eks. så og så mye innflytting, så og så mange arbeidsplasser (Drammen er gode på dette). Maksimal samhandling mellom leddene

Næringslivet - legge til rette for fortsatt å kunne levere tjenester i verdensklasse.

Gode rammebetingelser, fleksibilitet når det trengs. God infrastruktur

Få, men sterke føringer. En solid ting å lene seg på.

Noen idealer for god planlegging, men ikke for detaljert. Sterke og attraktive sentrumsområder

Valgfrihet med tanke på boligtypologi. Særpreg, boligene må ikke bli like overalt

God fremkommelighet – lokale næringsklynger

To punkter: Omforent vekst, henge i sammen snarere enn hver for oss. Frihet til å vokse så mye som mulig, med tilpasningspotensial + bærekraftig ressursbruk. De sterke kreftene må til en viss grad tøyles

Kommunalt samarbeid: Interkommunalt samarbeid bør veies mot konkurranse mellom kommunene. Kan flere ting samkjøres?

Langsiktige grenser for markaområder for å motvirke press. Nærområder og utferdsområder.

Folkehelsesatsningen må bli vesentlig sterkere.

Regionen skal fortsatt være Europas energihovedstad
Gjenopprette fergeforbindelsen til Nord-England

(Newcastle)

Ny tenkning rundt de delene av regionen, f.eks. Sandnes Øst, som ikke ses på som viktige i den videre utvikling

Fem mål:

1. Jæren skal bli best i Norge på rettferdig fordelte folkehelse tiltak, forebygging og reduksjon av helse relaterte kostnader

2. Regionen skal fortsatt være Europas energihovedstad, og ligge i front på internasjonal forsknings- og teknologit utvikling

3. Jæren må være attraktivt for ungdommer å flytte tilbake til og må kunne bidra aktivt i den regionale utviklingen. Jæren må samtidig være et attraktivt sted å jobbe og bo for de som allerede er etablert her

4. Samhandlingen mellom kommunene må bli mer forpliktende i fremtiden, f.eks. gjennom kommunesammenslåing eller andre formelle strukturer

5. Jæren skal motta en pris for beste strategi for regional utvikling innen 2050.

Gruppe 3

Stikkord:

Nye bærekraftige næringer skal utvikles

Prioritere høykompetanse for å holde verdiskapning

Utdanning må følges av jobb

Utvikle nettverksbyer som skaper sterke attraktive sentrumsområder

Fortetting og utvikling innenfor dagens areal

Effektiv og enkel forflytting mellom arbeid og bosted

Kultur for å trekke unge tilbake til regionen etter studielivet

Stavanger / Sandnes og bybåndet stadig viktigere, men fleksibilitet til å utvide utover dette

1. Attraktive:

Vi skal være den mest internasjonale og attraktive regionen i Norge for å bo, leve, og jobbe

Vi skal tilrettelegge for høy konkurransekraft og verdiskapning med et bredt næringsgrunnlag

Vi skal satse på næringsvirksomhet til lands og til sjøs

Vi skal være Norges beste på kompetanseutvikling, fra vugge til grav

2. Balanserte:

Det skal være allsidig næringsliv både i byene og på landet

Det skal stimuleres til mangfold (kulturelt)

Det skal fortettes både sentralt og i distriktene

Det må være en balanse mellom intern konkurranse og samhandling

Balanse mellom etterspørsel og tilbud av arbeid og bolig

3. Samlende:

Regionen må stå samla, med omfattende samarbeid næringsliv, det offentlige og FoU
Nord-Jæren er selvstendig medlem av EU
Vi vil ha en innbyggervennlig forvaltning

Oppgave 4: Råd om den regionale samhandlingen

Gruppe 1

1. Sterkere regionalt samarbeid om samfunnsplanleggingen er en fantastisk idé som må selges. Folk må kjøpe dette. Dette er en viktig idé for næringsliv og kommunene. Fylkeskommunen må tilsette en selger

2. Når ideen er solgt inn, må medvirkning til. Medvirkningen må være reell. Det betyr ikke at du skal få viljen din, men medvirkningen må skje på et tidlig stadium og på et lavt nivå, slik at det ivaretar demokratiet. Skarpe, enkle og lett forståelige spørsmål

3. Kontinuerlig medvirkning vil vise hva som ikke fungerer. Da må man ha fleksibilitet som er nødvendig for å kunne endre grunnlaget

4. Må bli bedre på kommunikasjon av det som kommer frem og når dette er ferdig. Innen 2022 er Arnfinn arbeidsledig uten innsigelser

Gruppe 2

De nye folkemøtene skal være plassen der folk møtes, helt utenom arbeidstid, lage disse i samarbeid mellom kultur, natur, næring, frivillighet etc. Hyppig frekvens

Behov for å bryne den 'uformelle konsensusen' på publikum noe oftere

Ikke for stort gap mellom det som planlegges og det som reelt skjer

Små arenaer kan være effektive så lenge de er åpent orientert

Må ikke bare regulere, men motivere kommunene til å løse utfordringer. Fremme enkle saker som det er greit å samarbeide om

Få med frivillighetssektoren og organisasjonslivet i de store planprosessene på en mer målrettet måte

Regionalplanen må forankres hos dem som den berører, med strategier, forventninger og målsetninger. Mer info til brukerne, mer skreddersydd. Regionalplanfestival

Formidling, de gode diskusjonene. Eksisterende arenaer må anvendes i langt større grad

1. Samlende og styrende, men ikke overstyrende. Vise tillit til lokalt demokrati, men må også være forpliktende motsatt vei, slik at kommunene følger opp viktige overordnede prioriteringer.

2. Mer og bredere dialog. Lage sammensatte grupper som sammen kan krysskoble kunnskap. Flere møteplasser for de ulike aktørene, der aktører fra de ulike nivåene kan drøfte spørsmålene. Informasjonen må nå folk der de befinner seg i hverdagen, den må være mer skreddersydd, slik at folk kan medvirke og bidra

3. Må lage et levende plandokument som faktisk blir brukt. System for oppfølging og milepæler. Videreføre en sammensatt forsamling som kan drøfte planen underveis. Et forum utenom selve planmiljøet må følge opp prosessen

Gruppe 3

1. Planen må være overordnet og strategisk, med få, sterke, føringer Det som skaper støy, er uteareal og handel. Det må settes grenser for dette

2. Diskutere planen hvert annet år, med rom for revidering. Kanskje ikke et problem med selve planen, men med ageringen? Kan likevel gi rom for revidering

3. Tillit til hverandre og anerkjennelse, hvordan får man det til?

Manchester: 7-8 ordførere gikk sammen i et samarbeidssprosjekt: Commonwealth Games, noe som fungerte og som skapte grobunn for videre samarbeid

4. Den politiske ledelsen må ville dette. Toppolitikere trenger piloter eller flaggskipsprosjekter som de kan samles om

PERSPEKTIV 2050

Fremtidsscenarioer for Jæren

Høsten 2018